

Nr 234.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrade pensionsbestämmelser för vissa barnmorskor, m. m.; given Stockholms slott den 16 april 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 april 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss.

Genom proposition den 2 april 1943, nr 209, har Kungl. Maj:t för riksdagen framlagt förslag om bland annat reglering av tjänstebarnmorskornas arbets- och avlöningsförhållanden. Därvid har uttalats, att frågan om regleringen av tjänstebarnmorskornas pensionsförhållanden komme att anmälas i annat sammanhang ävensom att i samband därmed torde få till prövning upptagas förslag till ersättning åt sådana privatpraktiserande barnmorskor, vilkas arbetsmöjligheter blivit beskurna genom 1937 års lagstiftning om fri förlossningsvård. Jag anhåller nu att få underställa dessa frågor Kungl. Maj:ts prövning.

Såsom framgår av förenämnda proposition ha särskilt tillkallade sakkunniga, 1941 års barnmorskeutredning, den 23 mars 1942 avgivit betänkande med utredning och förslag angående barnmorskeväsendet (statens off. utredn. 1942: 17), vilket betänkande jämväl innefattar förslag rörande barnmorskornas pensionsförhållanden samt beträffande ersättning åt vissa privatpraktiserande barnmorskor. Över betänkandet hava yttranden avgivits av vissa myndigheter och sammanslutningar på sätt i nämnda proposition närmare angivits.

A. Ändrade pensionsbestämmelser för vissa barnmorskor.

Gällande bestämmelser. Beträffande barnmorskornas pensionsförhållanden gäller i huvudsak följande. Den i statens pensionsanstalt anordnade pensioneringen av barnmorskor omfattar dels distrikts- och reservbarnmorskor, till vilkas avlöning staten lämnar bidrag, dels barnmorskor med annan anställning hos kommun eller å barnbördshus. Distriktsbarnmorskorna samt reservbarnmorskor, som antagits efter 1937 års utgång, äro obligatoriskt anslutna till pensionsanstalten. Övriga barnmorskor erhålla pensionsrätt efter av medicinalstyrelsen godkänd tjänstereglering och på därom av huvudmannen gjord ansökan.

Alltsedan reglementet för pensionsanstalten den 31 december 1919 (nr 878) med ingången av år 1920 blev tillämpligt å barnmorskor, har tjänstepensionsunderlaget (= beloppet av hel pension) för distriktsbarnmorska varit i reglementet fixerat till 1,000 kronor, under det att pensionsanstalten haft att bestämma tjänstepensionsunderlaget för övriga barnmorskor, dock lägst till 600 och högst till 1,000 kronor. Sistnämnda belopp tillämpas numera undantagslöst. Till pensionen kommer pensionsförhöjning I enligt kungörelsen nr 280/1925, vilken förhöjning å pension av 1,000 kronor utgör 176 kronor. Familjepensionsunderlaget utgör 500 kronor. Pensionsålder är 55 år och för hel pension erfordras 25 tjänstår. Den årliga pensionsavgiften utgör för befattningshavaren 5 % av tjänstepensionsunderlaget eller 50 kronor samt 1 % av familjepensionsunderlaget eller 5 kronor. Huvudmannen erlägger ingen årlig avgift.

Enligt pensionsreglementets allmänna bestämmelser skall, därest pensionsunderlagen för befattning höjas och höjningen skall gälla även den som då innehar befattningen, huvudmannen erlägga hela den engångsavgift, som beräknas vara erforderlig på grund av höjningen.

I fråga om vissa av kommun fast anställda barnmorskor gäller vidare, att de — i den mån de ej äro anslutna till statens pensionsanstalt — äga komma i åtnjutande av fyllnadspension enligt bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1937 (nr 859) angående fyllnadspension åt vissa kommunalt anställda barnmorskor.

Tidigare uttalanden och framställningar. Sedan *statens pensionsanstalt* anbefallts avgiva förslag rörande de bestämmelser i fråga om pensionering av

distrikts- m. fl. barnmorskor, som kunde böra meddelas vid bifall till de förslag, som för 1937 års riksdag framlagts i propositionerna nr 39 angående förbättrad förlossningsvård samt anordnande av s. k. förebyggande mödra- och barnavård och nr 40 med förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m., förklarade sig pensionsanstalten i utlåtande den 9 februari 1937 finna det opåkallat att vidtaga någon ändring i distriktsbarnmorskornas pensionsvillkor. Såsom skäl härför anförde anstalten bland annat, att de löneförmåner, som enligt nämnda proposition nr 40 skulle komma samtliga distriktsbarnmorskor till del, med tillämpning av de allmänna bestämmelserna i reglementet för statens pensionsanstalt icke kunde föranleda fastställande av ett tjänstepensionsunderlag som medförde högre pensionsförmåner än dem, vilka tillkomme barnmorskorna enligt då gällande bestämmelser. I fråga om reservbarnmorskor, som framdeles komme att anställas efter den nya organisationens genomförande, ansåge pensionsanstalten, att de borde hava pensionsrätt på samma villkor som distriktsbarnmorskorna. I propositionen nr 257 till 1937 års riksdag angående pensionsförhållandena för vissa barnmorskor anslöt sig föredragande departementschefen till anstaltens synpunkter, vilka icke heller föranledde erinran från riksdagens sida. Bestämmelser i sistnämnda hänseende meddelades sedermera i kungörelse den 29 oktober 1937 (nr 858).

I skrivelse den 17 juni 1938 hemställde *svenska barnmorskeförbundet*, att de barnmorskor, med vilkas befattningar vore förenad pensionsrätt i statens pensionsanstalt, i pensionshänseende måtte likställas med motsvarande kategori sjuksköterskor. Till stöd för sin framställning anförde förbundet i huvudsak följande.

Enligt reglementet för statens pensionsanstalt vore pensionsunderlaget för distriktsbarnmorskebefattning 1,000 kronor. Jämlikt bestämmelserna i samma reglemente vore pensionsunderlaget för sjuksköterskebefattning däremot 1,560 kronor. Detta pensionsunderlag hade bestämts år 1936. Dessförinnan hade gällt samma pensionsunderlag för sjuksköterskor och barnmorskor. Någon anledning att barnmorskorna skulle i pensionshänseende försättas i sämre ställning än sjuksköterskorna syntes icke föreligga. Barnmorskornas yrkesutövning vore minst lika ansvarsfull som sjuksköterskornas. Efter den utvidgning, som ägt rum genom riksdagens beslut år 1937 angående förbättrad förlossningsvård och s. k. förebyggande mödra- och barnavård, hade barnmorskans ställning blivit än mera ansvars- och betydelsefull. Kostnaderna för utbildning till barnmorska hade åtminstone dittills varit högre än de kostnader en sjuksköterska haft för sin utbildning. De löneförmåner, som tillkomme en barnmorska och en sjuksköterska, syntes i allmänhet i stort sett vara likvärdiga. Icke sällan förekomme, att barnmorskor även vore utbildade sjuksköterskor. Som barnmorskor erhöles dessa en lägre pension än om de utövat sjuksköterskeyrket.

Över förbundets framställning avgåvos utlåtanden av statens pensionsanstalt, statskontoret och medicinalstyrelsen.

Statens pensionsanstalt hänvisade till att statsmakterna så sent som år 1937 tagit ställning till frågan om pensionsvillkoren för de i statens pensionsanstalt delaktiga barnmorskorna. Någon ändring av dessa villkor borde icke för det dåvarande ifrågasättas, med mindre sådan ändring kunde anses motiverad av sedermera ändrade förhållanden beträffande sagda barnmorskors löneställning m. m. Då detta emellertid icke syntes hava varit fallet, funne pensionsanstalten sig icke kunna tillstyrka barnmorskeförbundets framställning.

Statskontoret hemställde, att förbundets framställning måtte lämnas utan bifall.

Medicinalstyrelsen tillstyrkte, att åtgärder omedelbart vidtoges för beredande av högre pensionsunderlag åt barnmorskor, för vilkas tjänst inträde vunnits i statens pensionsanstalt.

Utredningens förslag. Med de allmänna utgångspunkter, som utredningen intagit rörande önskvärdheten av tjänstebarnmorskornas smidigare infogande i landstingens hälso- och sjukvårdsorganisation, har det synts utredningen nödvändigt att i samband med föreslagen omreglering av deras löneförhöjningar även föreslå en omreglering av deras pensionsförhållanden. Utredningen har därvid funnit sig i likhet med medicinalstyrelsen böra tillstyrka barnmorskeförbundets framställning om en höjning av pensionsunderlaget för tjänstebarnmorskorna till 1,560 kronor, varigenom de även i pensionshänseende skulle bli likställda med distriktssköterskorna.

Den närmare innebörden av detta förslag framgår av en av förste aktuarien i statens pensionsanstalt B. Kjellén på utredningens uppdrag utarbetad promemoria, vari anföres följande.

Med den löneomreglering, som av 1941 års barnmorskeutredning föreslås för distrikts- och reservbarnmorskorna och som syftar till åvägabringande av likställighet i lönehänseende mellan dessa befattningshavare och distriktssköterskorna, förutsättes böra följa ett genomförande av likställighet jämväl i pensionshänseende nämnda befattningshavare emellan. I samband härmed torde böra öppnas möjlighet att för övriga med pensionsrätt i statens pensionsanstalt förenade barnmorskebefattningar höja pensionsunderlagen till samma belopp och på samma villkor som de för andra sjuksköterskor än distriktssköterskor gällande.

Beträffande de förändringar i pensionshänseende, vilka sålunda skulle genomföras, är i huvudsak följande att märka.

För distrikts- och reservbarnmorskorna skulle tjänstepensionsunderlaget i och med löneomregleringen obligatoriskt höjas till 1,560 kronor, varvid familjepensionsunderlaget skulle bli 612 kronor.

Den årliga pensionsavgiften skulle för befattningshavaren bli 78 kronor för tjänstepension och 6:12 kronor för familjepension.

För huvudmannen, som för närvarande är befriad från årlig pensionsavgift, skulle sådan avgift införas och utgå med 78 kronor per befattningshavare.

För höjningen av pensionsunderlagen för distrikts- eller reservbarnmorska skulle vederbörande huvudman hava att erlægga engångsavgift, vilken emellertid skulle utgå allenast med den del av den totalt erforderliga engångsavgiften som utgör den del som utgår för den höjningen.

giften, som svarar mot befattningshavarens andel i den på föregående tjänstetid belöpande kostnaden för höjningen och som huvudmannen äger uttaga av befattningshavaren genom löneavdrag. Från dessa löneavdrag kan befattningshavaren efter ansökan erhålla befrielse, helt eller delvis, varvid engångsavgiften i motsvarande mån nedsättes, men även blivande pension minskas då i förhållande till det bortfallna avgiftsbeloppet.

Med avseende å annan barnmorskebefattning än distrikts- eller reservbarnmorskebefattning skulle möjlighet beredas huvudmannen att, efter en av medicinalstyrelsen godkänd omreglering av befattningen, på särskild ansökan erhålla förhöjt pensionsunderlag för befattningshavaren. För godkännande av omregleringen skulle fordras, att befattningen vore förenad med dels kontant slutavlöning av minst 1,500 kronor, dels ock naturaförmåner, bestående av kost. bostad med bränsle och lyse samt tvätt, eller kontant ersättning för dessa förmåner. Pensionsunderlag samt årliga pensionsavgifter för befattningshavare och huvudman skulle därvid bli desamma som de ovan för distrikts- och reservbarnmorskorna angivna. Däremot skulle ifrågakommande engångsavgift för höjningen ej beräknas efter samma förmånliga grunder som de för distrikts- och reservbarnmorskor förutsatta, utan engångsavgiften skulle här i princip motsvara hela den på föregående tjänstetid belöpande kostnaden för höjningen. Erläggandet av engångsavgift skulle emellertid vara frivilligt, och om sådan avgift erlades för allenast en del av föregående tjänstetid eller icke alls inbetalades, skulle blivande pension komma att beräknas under hänsynstagande till att det förhöjda pensionsunderlaget gällt allenast under en del av tjänstetiden och att underlaget därför varit lägre.

Med avseende å statsverkets kostnader för den sålunda ifrågasatta höjningen av barnmorskornas pensionsunderlag må följande anföras (beräkningarna äro verkställda med tillämpning av dödlighetstabellen R 32, se Statens offentliga utredningar 1932: 4, samt under antagande av en framtida genomsnittlig ränteavkastning av 3 procent).

Hel barnmorskepension, 1,000 kronor, är f. n. enligt kungörelsen nr 280/1925 förhöjd till 1,176 kronor, och den genom införande av tjänstepensionsunderlaget 1,560 kronor uppkommande effektiva ökningen av den fasta tjänstepensionsförmånen blir alltså $(1,560 - 1,176 =)$ 384 kronor.

Om man förutsätter, att barnmorskorna erhålla pensionsberättigande befattning vid i medeltal samma ålder som den för sjuksköterskor beräknade, nämligen ungefär $27\frac{1}{2}$ år, kommer man till att den erforderliga årsavgiften för täckande av kostnaden för den effektiva pensionsökningen å 384 kronor utgör 130 kronor. Då befattningshavarens årliga tjänstepensionsavgift skulle komma att ökas från 50 till 78 kronor, således med 28 kronor, och då vidare en huvudmansavgift å 78 kronor skulle komma att införas, kan alltså den på staten belöpande delen av kostnaden uppskattas till $(130 - 28 - 78 =)$ 24 kronor per år och barnmorska. För ett antal distrikts- och reservbarnmorskor av omkring 1,250 skulle följaktligen statens bidrag till avgifterna för höjningen uppgå till ungefär 30,000 kronor för år.

Den engångskostnad, som uppstår genom att för nuvarande distrikts- och reservbarnmorskor det förhöjda pensionsunderlaget blir tillämpligt ehuru under dessas föregående tjänstetid ett lägre pensionsunderlag gällt, har med utgångspunkt från personuppgifter, som införskaffats dels av 1941 års barnmorskeutredning och dels för en inom statens pensionsanstalt pågående fondutredning, uppskattats till ungefär 4,000,000 kronor. Beloppet av de engångsavgifter, som skulle erläggas av huvudmännen för att sedan kunna uttagas hos befattningshavarna, har beräknats till omkring 550,000 kronor. Den del av engångskostnaden, som skulle drabba statsverket, kan alltså beräknas till ungefär 3,450,000 kronor.

Antalet av de med pensionsrätt i statens pensionsanstalt förenade andra barnmorskebefattningarna än distrikts- och reservbarnmorskebefattningarna utgör för närvarande 305. Statens årliga bidrag till avgiften för underlagshöjning för dessa skulle alltså — om höjning för samtliga utverkas — enligt de i det föregående angivna beräkningsgrunderna uppgå till ungefär 7,300 kronor. Enär förekommande engångsavgifter för dessa befattningshavare principiellt förutsättas täcka hela den på föregående tjänstetid belöpande kostnaden för höjningen, skulle här ej behöva beräknas uppkomma någon retroaktiv engångskostnad för statsverket.

Till här ovan angivna kostnader kommer givetvis den ökning av de av statsmedel utgående dyrtids- och kristilläggen, vilken uppstår till följd av höjningen av pensionerna.

För staten uppkommande kostnader på grund av höjningen av blivande familjepensioner inskränka sig till att huvudsakligen avse ökningen av de med levnadskostnaderna växlande procentuella tilläggen å pensionerna samt av kristilläggen.

Med avseende å bestridandet av statens blivande kostnader på grund av den såunda ifrågasatta höjningen av pensionsunderlagen för barnmorskorna är emellertid följande att märka.

En i reglementet för statens pensionsanstalt inrymd bestämmelse om att staten skall erlagga årliga pensionsavgifter till anstalten har tillsvidare satts ur funktion, och staten lämnar i stället bidrag till pensionerna allenast i den mån, med bibehållande av den avsatta pensionsfonden vid oförändrat belopp, anstaltens utgifter överstiga dess inkomster. Enär den genom höjningen av barnmorskornas pensionsunderlag uppkommande ökningen av de till pensionsanstalten från befattningshavarna och deras huvudmän inflytande avgifterna, engångs- och årliga, under flera år framåt beräknas överstiga den genom underlagshöjningen föranledda ökningen av utgifterna för pensioner, kommer nämnda höjning att vid ett bibehållande av det nuvarande finansieringssystemet under de närmaste åren medföra minskning i stället för ökning av statens kostnader för statens pensionsanstalts pensioneringsverksamhet. Givetvis innebär detta dock allenast ett uppskjutande av statens utgifter för den föreslagna pensionsförbättringen. Även i fråga om statens engångskostnad för förbättringen gäller, att densamma framträder och får av staten vidkännas först sedermera, i den mån ökningen i inkomsterna av avgifter från huvudmän och befattningshavare ej längre täcker den genom pensionsunderlagens höjning uppkommande ökningen av de aktuella pensionsutgifterna.

Ovanstående beräkningar äro verkställda under antagande att höjningen av pensionsunderlagen genomföres från och med 1943 års ingång.

Såsom förut nämnts gäller i pensionshänseende i fråga om vissa av kommun fast anställda barnmorskor att de, i den mån de ej äro anslutna till statens pensionsanstalt, äga komma i åtnjutande av fyllnadspension enligt bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1937 (nr 859). Enär dessa barnmorskors pensionsförhållanden så sent som år 1937 blivit föremål för reglering, har utredningen ej ansett påkallat att föreslå någon ändring i grunderna för de till dessa barnmorskor utgående pensionerna.

Utredningen har härefter anmält en av chefen för socialdepartementet till utredningen överlämnad framställning från *svenska barnmorskeförbundet*, berörande vissa spörsmål angående barnmorskornas pensionsförhållanden.

I framställningen har hemställts, att den av förbundet i skrivelse den 17 juni 1938 påyrkade omregleringen av barnmorskornas pensioner till likställighet med motsvarande kategori sjuksköterskor snarast måtte komma till stånd.

Förbundet har vidare i fråga om vissa redan utgående pensioner erinrat, att enligt reglementet för statens pensionsanstalt, till vilken distriktsbarnmorskorna i regel sedan år 1919 vore anslutna, pensionsunderlaget för distriktsbarnmorska utgjorde 1,000 kronor. För erhållande av denna pension fordrades, att vederbörande barnmorska vid sin avgång kunde räkna 25 tjänstår. Före nämnda år, då distriktsbarnmorskettjänsterna inrättades, hade barnmorskor, vilka erhållit anställning hos kommun eller å barnbörds-hus, varit anslutna till barnmorskornas pensionsanstalt. De pensioner, som erhållits från denna anstalt, hade varit mycket små. Vid övergången till statens pensionsanstalt hade de barnmorskor, som övergått till denna anstalt, icke kommit i åtnjutande av full pension med mindre viss retroaktivavgift erlagts eller de vid sin avgång kunde räkna 25 tjänstår, sedan de inträtt i pensionsrätt hos anstalten.

En av förbundet företagen utredning rörande barnmorskornas pensionsförhållanden, sådana dessa för närvarande tedde sig, gåve vid handen, att i ett stort antal fall barnmorskornas pensioner vore så ringa, att pensionstagaren knappast vore i stånd att draga sig fram på dem. Sålunda hade 34 distriktsbarnmorskor, vilka pensionerats under åren 1931—1941, icke kommit i åtnjutande av pensionsbelopp överstigande 600 kronor, däri inberäknat pensionsförhöjning. Fyra barnmorskor i reglerade tjänster hade under 600 kronor i pension; en av dessa hade ej mer än 156 kronor. Även de till före detta kommunalanställda barnmorskor utgående pensionerna vore mycket små. 59 under åren 1931—1941 pensionerade sådana barnmorskor hade sålunda ej kommit i åtnjutande av 600 kronors pension.

Orsaken till att dessa pensioner kommit att bliva så låga ansåge förbundet vara att söka däri, att vederbörande barnmorska icke vid sin avgång ur tjänsten haft för erhållande av full pension erforderliga tjänstår eller ock icke erlagt stadgade avgifter.

Förbundet erinrade emellertid om de förmåner, som i pensionshänseende tillerkändes folk- och småskollärarna i samband med deras pensionsreglering 1938 (prop. nr 279). Genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut hade sålunda redan pensionerade folk- och småskollärare erhållit icke oväsentliga förbättringar i anslutning till den för dem år 1937 genomförda lönerregleringen. Folk- och småskollärare hade härvid kommit i åtnjutande av förhöjning II enligt kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280) med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer. Någon liknande åtgärd — om man bortsåge från den, som åstadkommits genom kungörelsen den 29 oktober 1937 (nr 859) angående fyllnadspension åt vissa kommunalt anställda barnmorskor — hade icke vidtagits i fråga om barnmorskorna. Barnmorskeförbundet kunde icke annat än anse att barnmorskorna borde kunna med hänsyn till nu berörda förhållanden vara även de berättigade att få någon förbättring i sina pensioner.

Vid övervägande av förbundets framställning i fråga om dylika redan utgående pensioner har barnmorskeutredningen visserligen funnit det ostridigt, att berörda pensionsbelopp i många fall vore för låga för vederbörandes försörjning, men av principiella skäl har utredningen likväl funnit sig ej kunna föreslå, att förhöjning av pensionerna skulle utgå av statsmedel. Utredningen har härutinnan åberopat vad förbundet yttrat angående orsaken till att pensionerna blivit så låga, nämligen att vederbörande barnmorska vid sin avgång ur tjänsten icke haft för erhållande av full pension erforderliga tjänstår eller ock icke erlagt stadgade avgifter. Vidare har det syntts utredningen uppenbart, att beträffande dessa barnmorskor icke föreläge de alldeles särskilda skäl för en förhöjning av statsmedel av pensionsbeloppen, som kunde åberopas, då det gällde folk- och småskollärarna. I själva verket hade det ej varit förrän genom 1937 års reform, som staten påtagit sig huvudansvaret för tjänstebarnmorskornas avlöande, och det syntes först genom realiserande av utredningens nu framlagda förslag bliva fullt klarlagt, vem som vore deras huvudman.

Yttrandena. Den av utredningen förordade höjningen av pensionsunderlagen för barnmorskorna till samma belopp som gäller för distriktssköterskorna har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Endast *statskontoret* har ansett, att det föreslagna tjänstepensionsunderlaget för barnmorskorna borde jämkas nedåt till omkring 1,400 kronor, därvid statskontoret uttalat, att distriktssköterskorna borde åtnjuta något högre pension än barnmorskorna.

Statens pensionsanstalt har framhållit, att redan vid anordnandet av barnmorskepensioneringen i pensionsanstalten betonades, att barnmorskornas pensioner vore att betrakta såsom låga. Pensionsanstalten har härom yttrat följande.

Föredragande departementschefen förklarade i propositionen nr 336 till 1919 års riksdag, att det syntes böra tagas under övervägande, huruvida ej tillfälle borde beredas huvudman, som det önskade, att bereda sina befattningshavare högre pensioner, om detta skedde utan kostnad för staten. Med de små pensioner, som bl. a. barnmorskorna komme att få enligt det i propositionen framlagda förslaget, syntes en sådan rätt för huvudmannen vara synnerligen lämplig. Någon bestämmelse härom föreslogs dock icke.

Såsom barnmorskeutredningen angivit har frågan om ändrade pensionsvillkor för barnmorskor tidigare vid tvenne tillfällen varit föremål för uttalanden av pensionsanstalten, nämligen i utlåtanden den 9 februari 1937 och den 12 september 1938. Därvid har anstalten gjort gällande bl. a., att distriktsbarnmorskornas löneförmåner icke vore sådana, att de kunde anses motivera en höjning av pensionsunderlagen och att ändring av pensionsvillkoren icke borde ifrågasättas, med mindre ändrade förhållanden i avseende å löneställningen m. m. därtill gäve anledning.

För det fall att den av barnmorskeutredningen föreslagna löneregleringen genomföres, inträder sådant förhållande, som pensionsanstalten tidigare förklarat sig anse böra utgöra förutsättning för ändring av pensionsvillkoren. Enligt pensionsanstaltens mening står nu för distriktsbarnmorska gällande

tjänstepensionsunderlag icke i skäligt förhållande till den av utredningen föreslagna minimilönen och ej heller till de arbetsuppgifter och det ansvar, som enligt utredningens förslag i övrigt skulle åvila distriktsbarnmorskorna. På grund härav och i betraktande av att distriktsbarnmorskornas författningensliga minimilön enligt lönregleringsförslaget skulle komma att ej endast uppgå till utan till och med ej oväsentligt överstiga motsvarande minimilön för distriktssjuksköterska, anser sig pensionsanstalten böra tillstyrka barnmorskeutredningens förslag i vad det avser omreglering av pensionsförhållandena för distriktsbarnmorskorna.

Pensionsanstalten har vidare erinrat därom, att utredningen vad övriga barnmorskor beträffade föreslagit, att pensionsförhållandena för dem skulle — i samband med pensionsregleringen för distriktsbarnmorskorna — omregleras i överensstämmelse med vad som år 1936 skedde i fråga om andra sjuksköterskor än distriktssköterskor. Pensionsanstalten har för sin del ansett skäligt, att sistberörda barnmorskor i samband med den föreslagna pensionsregleringen för distriktsbarnmorskorna erhöle enahanda ställning i pensionshänseende som den, vilken i anslutning till motsvarande år 1936 genomförda pensionsreglering för distriktssköterskorna tillerkändes övriga sjuksköterskor. Anstalten har därför tillstyrkt även den omreglering av pensionsförhållandena, som av barnmorskeutredningen föreslagits för ifrågavarande barnmorskor.

Vad utredningen anfört i fråga om den av svenska barnmorskeförbundet gjorda framställningen om förbättring av redan pensionerade barnmorskors pensioner samt i fråga om pensionsförhållandena för vissa av kommun fast anställda barnmorskor har icke givit pensionsanstalten anledning till erinran.

I samband med behandlingen av frågan om höjning av barnmorskornas pensionsunderlag har pensionsanstalten berört jämväl ett annat spörsmål med avseende å de för dessa befattningshavare gällande pensionsvillkoren samt i sådant hänseende anfört följande.

Jämlikt föreskrift i mom. 1 av övergångsstadgandena till kap. VI pensionsanstaltens reglemente skall anstalten, även utan framställning av huvudmannen, enligt § 6 fatta beslut om retroaktiv tjänstårsberäkning för den, som innehar distriktsbarnmorskebefattning, när reglementet börjar tillämpas å densamma. Engångsavgift för sådan tjänstårsberäkning skall enligt bestämmelse i mom. 2 samma övergångsstadganden erläggas allenast med ett belopp, motsvarande de årsavgifter, befattningshavaren själv skulle haft att erlägga under den retroaktivt tillgodoräknade tjänstetiden, och för vilket belopp huvudmannen må uttaga ersättning av befattningshavaren genom löneavdrag.

Dessa bestämmelser torde hava syftat till att vid distriktsbarnmorskeväsendets successiva ordnande bereda de första innehavarna av distriktsbarnmorskebefattningarna möjlighet att i pensionshänseende få tillgodoräkna den tjänstetid dessa befattningshavare dessförinnan vanligen fullgjort i anställning hos primärkommun. Enär utbyggandet av distriktsbarnmorskeorganisationen numera torde få antagas vara avslutat — på senare tid har till och med fortgått och fortgår alltjämt en indragning av distriktsbarnmorskebefattningar — så torde syftet med nämnda bestämmelser redan vara tillgodosett. Det är vidare att märka, att numera kan förekomma nybildning av barnmorskedistrikt, vilken egentligen är föranledd av distriktsbarnmorske-

befattningars indragning samt därav påkallad omläggning av distriktsindelningen. Då det knappast torde hava varit avsett, att de nyssnämnda bestämmelserna om retroaktiv tjänstårsberäkning skulle gälla första innehavaren av distriktsbarnmorskebefattning i sådant nybildat distrikt men då det kunde göras gällande, att bestämmelserna enligt sin ordalydelse borde tillämpas jämväl här, får pensionsanstalten föreslå, att dessa — som enligt vad förut framhållits redan torde hava kommit i tillämpning i de fall, man avsett att nå — upphävas, lämpligen från och med den 1 januari 1943.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott har ifrågasatt riktigheten av att landstingen skulle gälda någon avgift för regleringen av barnmorskornas pensionsförhållanden. Det syntes förvaltningsutskottet riktigare, att statsverket, som svarade för barnmorskornas kontanta avlöning, även påtog sig denna avgift. Därest denna uppfattning icke kunde vinna beaktande, ville utskottet förorda en skälig fördelning av avgifterna staten och landstingen emellan efter deras andelar i barnmorskornas totala avlöning.

Departements-
chefen.

I samband med den föreslagna löneförhöjningen för distriktsbarnmorskorna — några reservbarnmorskor skulle enligt barnmorskeutredningens förslag icke vidare förekomma — har utredningen föreslagit, att distriktsbarnmorskorna skola bli i pensionshänseende likställda med distriktssköterskorna.

Detta innebär bland annat, att tjänstepensionsunderlaget i och med löneregleringen skulle obligatoriskt höjas till 1,560 kronor, varvid familjepensionsunderlaget skulle bli 612 kronor, att den årliga pensionsavgiften för befattningshavaren skulle bli 78 kronor för tjänstepension och 6.12 kronor för familjepension, att huvudmannen, som hittills varit befriad från årlig pensionsavgift, skulle hava att erlägga en årlig avgift av 78 kronor, att engångsavgift för höjning av tjänstepensionsunderlaget skulle beräknas allenast å den effektiva höjningen, utgörande (1,560 — 1,176) 384 kronor, samt att engångsavgift ej skulle utgå med högre belopp än som svarar mot befattningshavarens andel i den på föregående tjänstetid belöpande kostnaden för underlagshöjningen. Statens kostnader härför hava beräknats till dels omkring 30,000 kronor årligen för utfyllnad av framtida årsavgifter av befattningshavare och huvudmän, dels omkring 3,450,000 kronor i ett för allt för beredande — i den mån huvudmannens engångsavgifter ej förslå därtill — av täckning av kostnaderna för tillämpning i fråga om föregående tjänstetid av det förhöjda tjänstepensionsunderlaget. Dessa kostnader skulle emellertid skjutas på framtiden, därest staten fortfarande, såsom skett under senare år, lämnar bidrag till pensionsanstaltens pensionsutgifter allenast i den mån anstaltens övriga inkomster ej förslå därtill.

Vad övriga barnmorskor beträffar har utredningen föreslagit, att pensionsförhållandena för dem skola omregleras i samband med pensionsregleringen för distriktsbarnmorskor. Enligt detta förslag skulle tjänstepensionsunderlaget på framställning av huvudmannen och efter av medicinalstyrelsen godkänd omreglering av befattningen kunna höjas till 1,560 kronor. För godkännande av omregleringen skulle gälla samma villkor, som i kungörelsen nr 462/1936 äro föreskrivna för godkännande av reglering av sjukskö-

terskebefattning, för vilken skall tillämpas ett tjänstepensionsunderlag av 1,560 kronor, nämligen att befattningen skall vara förenad med dels konstant slutavlöning av minst 1,500 kronor, dels ock naturaförmåner, bestående av kost, bostad med bränsle och lyse samt tvätt, eller ersättning därför efter ortens pris. Årliga pensionsavgifter för befattningshavare och huvudman skulle bliva desamma som för distriktsbarnmorska. Engångsavgiften för höjningen skulle utgå med belopp, motsvarande hela den på föregående tjänstetid belöpande kostnaden för underlagshöjningen. Emellertid skulle erläggandet av engångsavgiften vara frivilligt och, därest sådan avgift erlades allenast för en del av den föregående tjänstetiden eller ej alls inbetalades, skulle pensionen komma att beräknas med beaktande av att det förhöjda pensionsunderlaget gällt allenast under en del av tjänstetiden. Under förutsättning att pensionsunderlagen höjas för samtliga ifrågavarande barnmorskor hava statens kostnader för denna pensionsreglering beräknats motsvara ett årsbelopp av omkring 7,300 kronor.

Emot vad utredningen sålunda föreslagit hava inga mera vägande invändningar framställts. I fråga om pensionsunderlaget för distriktsbarnmorska har emellertid statskontoret uttalat sig för att detsamma måtte fastställas till 1,400 kronor, enär distriktssköterskorna enligt statskontorets mening borde åtnjuta en något högre pension än distriktsbarnmorskorna. Då emellertid de senares författningensliga minimilön kommer att överstiga motsvarande minimilön för distriktssköterskorna, anser jag mig böra biträda utredningens förslag i detta hänseende. Även i övrigt kan jag förorda utredningens förslag beträffande barnmorskornas pensionsvillkor. Jag delar jämväl den av statens pensionsanstalt framförda uppfattningen, att den nuvarande bestämmelsen om retroaktiv tjänstårsberäkning för vissa barnmorskor i mom. 1 av övergångsstadgandena till kap. VI pensionsanstaltens reglemente bör upphävas.

Då den föreslagna löneregleringen för barnmorskorna avses skola träda i kraft den 1 januari 1944, bör även pensionsregleringen genomföras från och med samma dag. Detsamma bör gälla det av pensionsanstalten föreslagna upphävandet av bestämmelsen om retroaktiv tjänstårsberäkning.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen fattat beslut i ämnet, vidtaga erforderliga ändringar i reglementet för statens pensionsanstalt.

B. Ersättning åt vissa privatpraktiserande barnmorskor.

Tidigare uttalanden och framställningar. I sitt år 1935 avgivna belänkande angående förlossningsvården och barnmorskeväsendet m. m. (statens off. utredn. 1936:12) berörde *befolkningskommissionen* frågan i vad mån den av kommissionen föreslagna omorganisationen av den öppna förlossningsvården, genom vilken fri barnmorskehjälp skulle stå varje kvinna till buds genom av samhället anställda och avlönade barnmorskor, kunde komma att inverka på de privatpraktiserande barnmorskornas intressen.

I de över kommissionens betänkande avgivna *yttrandena* behandlades även denna fråga och därvid framställdes vissa yrkanden på att staten av billighetsskäl skulle lämna ersättning till ifrågavarande barnmorskor.

Föredragande departementschefen anförde i sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid beslutet om avlåtande av propositionen nr 39 till 1937 års riksdag rörande förlossningsvården, att han icke kunde biträda den mening, att de privatpraktiserande barnmorskorna skulle erhålla ersättning av statsmedel för den minskning i arbetsinkomsten, som de kunde få vidkännas såsom en följd av att fri förlossningsvård komme en var barnaföderska till del.

I sin i det föregående omnämnda skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 juni 1938 hemställde *svenska barnmorskeförbundet*, såvitt nu är i fråga, att de barnmorskor, vilka till följd av omregleringen år 1937 av förlossningsvården blivit berövade sina arbetsmöjligheter, måtte erhålla skälig ersättning härför.

Efter att hava redogjort för huvuddragen av barnmorskeväsendets organisation före 1937 års reform och innebörden av denna reform har förbundet anført, att den nya ordningen för förlossningsvården fått synnerligen allvarliga följder för de privatpraktiserande barnmorskorna liksom för de barnmorskor, som haft avtal med kommunerna att mot viss ersättning biträda vid förlossningsvården. En konsekvens av den nya ordningen, varigenom möjligheter öppnats för envar kvinna att erhålla kostnadsfri förlossningsvård, hade uppenbarligen blivit, att nämnda kategorier barnmorskor blivit utan arbete och förty även utan försörjningsmöjligheter genom sitt arbete. Det låge givetvis i sakens natur, att i och med att förlossningsvården bleve kostnadsfri, utsikterna för dessa barnmorskor att erhålla patienter upphörde. Enligt vad förbundet inhämtat, hade redan omedelbart efter den nya ordningens tillämpning sådana följder visat sig. Ställningen hade i sak för dessa barnmorskor blivit densamma, som om staten utfärdat föreskrifter, att endast av det allmänna avlönade barnmorskor finge anlitas i förlossningsvården. I sådana fall, då genom statsåtgärder hinder i någons näring uppstått, hade tidigare staten ansett sig pliktig ersätta den lidande den uppkomna skadan. Det syntes icke oskäligt, att staten gjorde så även i förevarande likartade fall. Under alla förhållanden syntes billigheten kräva, att statsmakterna trädde emellan och lämnade dessa barnmorskor, vilka till följd av statsingripande berövats sina utkomstmöjligheter, något bistånd.

Över förbundets framställning avgåvos yttranden av statskontoret och medicinalstyrelsen.

Statskontoret förklarade — under hänvisning till statsmakternas tidigare ståndpunktstagande till frågan och då ett beviljande av ersättning i förevarande fall skulle medföra vittgående konsekvenser — sig icke kunna tillstyrka framställningen.

Medicinalstyrelsen ville icke förneka, att principen om fri förlossningsvård haft en mycket ogynnsam inverkan på de privatpraktiserande barnmorskornas verksamhet och förvärvsmöjligheter. Många av dem hade dock kunnat bereda sig sysselsättning såsom vikarier å distriktsbarnmorsketjänster eller

såsom biträde å förlossningsanstalter. Ett stort antal gifta privatpraktiserande barnmorskor hade haft förlossningsvården allenast som bisyssla. För att ersättning över huvud skulle utgå till ifrågavarande barnmorskor borde barnmorskan enligt styrelsens mening kunna visa, att hon under de senaste tre budgetåren biträtt vid i medeltal årligen minst 12 förlossningar och sålunda i stad kunnat påräkna en årlig inkomst av omkring 600 kronor från sitt, i regel välsituerade klientel. Med utgångspunkt härifrån ville styrelsen föreslå, att barnmorska, som under budgetåren 1935—1938 icke haft fast anställning och under samma tid biträtt vid i medeltal minst 12 förlossningar om året men under senaste budgetåret (1938/39) icke haft av sin yrkesverksamhet en inkomst av 600 kronor, skulle erhålla statsbidrag för ifrågavarande år med det belopp, varmed den verkliga inkomstsumman understeg 600 kronor, dock högst 300 kronor. Statsbidrag skulle icke erhållas för tid efter det barnmorskan fyllt 60 år.

Utredningens förslag. Utredningen har funnit, att skäl kunde anföras för att staten beviljade viss ersättning för förlorad arbetsinkomst åt de privatpraktiserande barnmorskor i åldern mellan 45 och 60 år, som genom 1937 års reform berövades möjlighet att försörja sig genom utövande av sitt yrke.

I fråga om den närmare utformningen av grunderna för sådan ersättning har utredningen anfört följande.

De av medicinalstyrelsen för ersättnings utgående föreslagna betingelserna finner utredningen godtagbara. Vid övervägande av frågan om vilket tidigare inkomstbelopp, som, därest ersättning synes böra utgå, skall anses för barnmorska medföra rätt till ersättning, har utredningen funnit sig böra föreslå 600 kronor per år. Även om det icke kan hävdas, att denna inkomst varit tillräcklig för full försörjning, finner utredningen den dock vara av en storlek, som för här ifrågavarande inkomsttagare får anses vara av så stor betydelse, att ett bortfall av denna inkomst kan vara avgörande för vederbörandes ekonomiska ställning.

Med denna utgångspunkt finner sig utredningen böra ifrågasätta, att ersättningen ej begränsas så snävt som medicinalstyrelsen föreslagit, utan att möjlighet lämnas för utgående av ersättning efter samma normer även åt sådana privatpraktiserande barnmorskor, vilkas inkomster legat över 600 kronor. Utredningen förordar sålunda, att till privatpraktiserande barnmorska, som styrker, att hon under tidsperioden 1 januari 1935—1 januari 1938, d. v. s. under de närmaste tre åren före ikraftträdandet av bestämmelserna om kostnadsfri förlossning i öppen vård, haft en medelinkomst av sin yrkesverksamhet av minst 600 kronor om året och efter sistnämnda tidpunkt icke uppnått en årlig inkomst av sådan verksamhet, som uppgår till den under ovan angivna tidsperiod uppburna medelinkomsten, ersättning av statsmedel skall utgå för varje år, räknat från och med den 1 januari 1938, med det belopp, varmed den verkliga årliga inkomstsumman understigit medelinkomsten under perioden 1 januari 1935—1 januari 1938, dock högst 1 000 kronor, vilket belopp är detsamma som nu gällande pensionsunderlag för tjänstebarnmorskorna och därför synts utredningen böra sättas som maximum för ersättningen. Sådan ersättning skulle ej utgå för tid efter det barnmorskan fyllt 60 år.

Enligt en av utredningen företagen uppskattning skulle antalet barnmorskor, som skulle kunna tänkas komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, ej uppgå till mer än ett tiotal för hela landet, därav åtta i Stockholm och Göteborg.

Vad beträffar de kostnader, som skulle vara förknippade med den ifrågasatta ersättningen, har utredningen framhållit följande.

Stora svårigheter ha förelegat att beräkna dessa kostnader, enär det icke varit möjligt att erhålla säker uppgift på vederbörande barnmorskors årsinkomst efter den 1 januari 1938.

Om man emellertid räknar med att ifrågavarande ersättningar skola utgå retroaktivt från sistnämnda dag till och med den 1 juli 1942 för att sedan utgå per budgetår och vidare förutsätter, att varje barnmorska vore berättigad till maximersättningen eller 1,000 kronor, skulle av statsmedel erfordras för *engångsersättningen* åt var och en av tio barnmorskor 4,500 kronor eller tillhoppa 45,000 kronor. De *framtida* utgifterna per budgetår för ifrågavarande ändamål skulle kunna beräknas till 1,000 kronor på envar av tio barnmorskor eller högst 10,000 kronor.

Utredningen vill emellertid betona, att nu angivna belopp med största sannolikhet icke komma att uppnås samt att ersättningen inom en relativt snar framtid kommer att helt upphöra.

Utredningen förutsätter, att för erhållande av ifrågavarande ersättning ansökan skall göras hos medicinalstyrelsen, på vilken myndighet synes böra ankomma att enligt angivna grunder pröva och avgöra, huruvida den sökande må komma i åtnjutande av ersättning.

Yttrandena. Ifrågavarande punkt i utredningens förslag har i de flesta yttrandena lämnats utan erinran. Mot förslaget har dock *statskontoret* uttalat sig under hänvisning till de vittgående konsekvenserna av ett bifall till detsamma. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har funnit det tveksamt, om tillräckliga skäl föreläge att återupptaga denna fråga flera år efter det statsmakterna tagit ställning till densamma. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* har förklarat sig icke vara övertygad om att det föreläge anledning frångå den avvisande ståndpunkt i frågan, som Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare intagit. Om emellertid ersättning ansåges böra utgå, funne länsstyrelsen intet att erinra mot de av utredningen föreslagna grunderna för ersättningen.

*Departements-
chefen.*

Utredningen har föreslagit, att vissa privatpraktiserande barnmorskor, vilka kunna styrka, att deras arbets- och försörjningsmöjligheter minskats genom den från och med år 1938 genomförda principen om fri förlossningsvård, skola tillerkännas viss ersättning av statsmedel. Förslaget innebär, att till privatpraktiserande barnmorska, som under åren 1935—1937 haft en medelinkomst av sin yrkesverksamhet av minst 600 kronor om året men därefter icke uppnått en årlig inkomst av verksamheten motsvarande den under angivna treårsperiod uppburna medelinkomsten, skall utgå ersättning av statsmedel för varje år, räknat från och med år 1938, med det belopp, varmed den verkliga årliga inkomstsumman understigit medelinkomsten under åren 1935—1937, dock högst 1,000 kronor. Sådan ersättning skulle ej utgå för tid efter det barnmorskan fyllt 60 år.

Utredningen har beräknat, att icke mer än omkring ett tiotal privatpraktiserande barnmorskor finnas, som skulle kunna tänkas komma i åtnjutande av ersättningen. Kostnaderna ha av utredningen uppskattats till högst 45,000 kronor för tiden till den 1 juli 1942 och 10,000 kronor om året för tiden därefter.

För egen del finner jag väl tvekan kunna råda, huruvida tillräckliga skäl föreligga att i fall av förevarande beskaffenhet medgiva ersättning av statsmedel för liden inkomstminskning. Emellertid har jag icke velat motsätta mig, att någon ersättning må utgå i de nu åsyftade fallen. För ändamålet torde få anlitas det under tolfte huvudtiteln upptagna anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

Beträffande grunderna för bestämmande av ersättning till de ifrågavarande privatpraktiserande barnmorskorna kan jag i huvudsak biträda utredningens förslag. Jag kan dock icke tillstyrka retroaktiv utbetalning utan föreslår, att ersättning medgives först från och med nästkommande budgetår. Ersättningen bör utgå intill den tidpunkt, då barnmorskan uppnår 60 år. I likhet med utredningen anser jag, att ansökan om ersättning bör göras hos medicinalstyrelsen, som det skall åligga att pröva och avgöra, huruvida ersättning må utgå.

C. Hemställan.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig i det föregående förordats utfärda erforderliga bestämmelser angående

dels ändrade pensionsvillkor för vissa barnmorskor;

dels ock ersättning åt vissa privatpraktiserande barnmorskor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Granlund.